VERSATILE APPROACHES TO SOCIAL SCIENCES IN THE 21st CENTURY: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH

Editors
Ömer Gökhan Ulum
Nuran Kılavuz

ORION

VERSATILE APPROACHES TO SOCIAL SCIENCES IN THE 21st CENTURY: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH

21. YÜZYIL'DA SOSYAL BİLİMLERDE ÇOK YÖNLÜ YAKLAŞIMLAR: DİSİPLİNLERARASI BİR YAKLAŞIM

Editörler

Doç. Dr. Ömer Gökhan ULUM

Doç. Dr. Nuran KILAVUZ

2022

ORION
KİTABEVİ

ORİON KİTABEVİ
ISBN: 978-625-7294-74-4
© Orion Kitabevi
2022-Ankara
VERSATILE APPROACHES TO SOCIAL SCIENCES IN THE 21st CENTURY: AN INTERDISCIPLINARY APPROACH
Editörler
Doç. Dr. Ömer Gökhan ULUM
Doç. Dr. Nuran KILAVUZ
Kapak Tasarım: Meltem YILMAZ
Orion Kitabevi
Kültür Mah. Ataç 2. Sok. No:71/D Kızılay / ANKARA
Tel: 0 312 417 78 35
orionkitabevi@gmail.com
www.orionkitabevi.com.tr-
orion@orionkitabevi.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz **1**
Preface **2**

1. BÖLÜM

The Simplest Question is the Most Profound: Was Bloom's Taxonomy Actually Produced and Revised? **3**

Ömer Gökhan ULUM

2. BÖLÜM

II. Meşrutiyetten Cumhuriyete Kadınların Siyasi Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış ve Cumhuriyetin İlk Kadın Siyasi Parti Girişimi **34**

Nuran KILAVUZ

3. BÖLÜM

Dijital Kamusal Alan (Twitter) ve Dijital Aktivizm **50**

Assiye AKA

4. BÖLÜM

A Case Study of Maritime Business Management and Safety Conduct of Ship Crew Members During the COVID-19 Pandemic **89**

Emmanuel CLARKE & Oktay ÇETİN

5. BÖLÜM

Sanal Sınıf Ortamında Gerçekleştirilen Öğretmenlik Uygulaması Derslerine İlişkin Sınıf Öğretmenleri ile Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşleri **112**

Beste DİNÇER & Çiğdem ÇELİK

6. BÖLÜM

Covid-19 Pandemisinin Çay Sektörüne Etkileri: Ekonomik Bir Yaklaşım **150**

Zeynep ERDİNÇ & Gökçen AYDINBAŞ

7. BÖLÜM

Moral Value in the Context of Religious Education **186**

İsmail DEMİR

8. BÖLÜM

II. Mecliste Denizli Milletvekilleri ve Faaliyetleri **212**

İzzettin BEŞTAŞ

9. BÖLÜM

Pandemi Süreci ve Sonrasında Uzaktan Eğitimde Dijital Gelişimin Öğrenciler Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi **230**

Yusuf DOĞAN

10. BÖLÜM

Siyasi Zihniyeti Belirleyen Faktörler **238**

Ulker IMAMALIYEVA

ÖNSÖZ

Tarihsel zamanın beraberinde getirdiği sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeler günümüz dünyasında günlük hayatta bile kolayca hissedilmektedir. Bu alanlarda kendini geliştirmeyen ve etkileşim halinde bulunmayan toplumlar diğer alanlarda da yetersiz kalırlar. Bu bağlamda bu çalışma eğitimde eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi için Bloom taksonomisine yer verilmesinin önemi, eğitimde dijitalleşme ve uzaktan eğitimin etkililiği, eğitimde etik değerlerin rolü, siyaset, kadının siyasetteki rolü ve Covid-19 salgınının eğitim, ekonomi ve diğer alanlarda etkileri konularına ışık tutmaktadır. Kuşkusuz, ilgili konularda pek çok kaynak üretilmiştir, üretilmektedir ve üretilmeye de devam edecektir. Bu kaynak farklı araştırmacıların bilimsel araştırmaları ve bakış açılarıyla ilgili alanlarda değişik pencereler açmıştır. Çalışmanın temel hedefi dijital dünyada küreselleşmenin büyük bir hızla ilerlediği, ve bu bağlamda eğitsel, ekonomik, teknolojik, stratejik, ve politik alanlarda gelişmişliğin ön planda olduğu bir dönemden geçerken, üzerinde özellikle durulması gereken farklı ve güncel yaklaşımlarla alana katkı sağlamaktır. Bu amaçla teorik ve uygulamalı konular üzerine odaklanan bölümler bir araya getirilmiştir.

Doç. Dr. Ömer Gökhan ULUM

PREFACE

The social, political, economic and cultural developments brought about by the historical time are easily felt even in daily life in today's world. Societies that do not develop themselves and that do not interact with each in these fields are also insufficient in other areas. Within this context, this study sheds light on the importance of including Bloom's taxonomy for the development of critical thinking skills in education, the effectiveness of digitalization and distant learning in education, the role of ethical values in education, politics, the role of women in politics, and the effects of the Covid-19 epidemic in education, economy and other fields. Undoubtedly, many resources in the related issues have been produced, are being produced and will continue to be produced. However, this resource has opened diverse windows in the related areas by means of the scientific inquiries and perspectives of various researchers in related fields. The main objective of this study is to contribute to the field with diverse and up-to-date approaches that should be especially emphasized while passing through a period in which globalization is advancing rapidly in the digital world and in which development in educational, economical, technological, strategic and political fields is at the forefront.

Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan ULUM

Bölüm
-2-

II. Meşrutiyetten Cumhuriyete Kadınların Siyasi Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış ve Cumhuriyetin İlk Kadın Siyasi Parti Girişimi

Nuran KILAVUZ[1]

Giriş

Osmanlı Devleti'nde fırkalaşma hareketleri Fransız ihtilalinin getirmiş olduğu milliyetçi akımlardan etkilenen azınlıklar arasında ayrılıkçı faaliyetler yürüten örgütler şeklinde olmuştur (Payaslıoğlu,1964: 215). Resmi olmayan bu azınlık örgütlerin haricinde Müslüman Türkler tarafından kurulan ve gizli örgütler şeklinde faaliyet yürüten cemiyetler de kurulmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra cemiyetleşme aydın, bürokrat ve askerler arasında popüler hale gelmiş ve böylece meşrutiyet fikrini benimseyen *"Fedailer Cemiyeti"* (1859) ve *"Yeni Osmanlılar Cemiyeti"* (1865) gayri resmi

[1] Doçent Doktor, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, nkilagiz@erzincan.edu.tr, 0544-5047966, ORCID: 0000-0003-1639-6516

faaliyetler yürütmüşlerdir. Zaman içerisinde güç kazanan bu cemiyetler benimsedikleri ideolojiler çerçevesinde muhalefet uygulamış ve padişah değişikliğini dahi gerçekleştirebilmişlerdir (Lewis, 1988: 293-295). Öte yandan gün geçtikçe daha da güçlenen cemiyetler, Osmanlı Devleti'nde kısıtlı haklara sahip olan kadınlara eğitim başta olmak üzere önemli haklar sağlamış ve bu haklar ile birlikte 1854 yılında da cariyelik ve kölelik kaldırılmıştır (Şemşek, 2020: 92).

Yönetim üzerinde bu denli bir etkiye sahip olan cemiyetler son olarak meşrutiyet fikrinin hayata geçirilmesi için V. Murad'ı tahtan indirmişlerdir (BOA.279.60.1: s.1). 31 Ağustos 1876 tarihinde de II. Abdülhamid'i tahta geçirmişlerdir (BOA. 311.37.1: S.1). II. Abdülhamid tahta geçtikten kısa bir süre sonra 23 Aralık 1876 tarihinde "*Kanuni Esasi*'yi" yayımlayarak I. Meşrutiyet'i ilan etmiştir (Ülker, 2013: 104). Bu ilandan sonra 19 Mart 1877 tarihinde ise *"Meclis-i Umumi"* açılarak faaliyet çalışmalarına başlamıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nde cemiyetler önemli bir güç unsuru haline gelerek padişahların yönetimlerini kontrol edecek durumunu elde etmişlerdir. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve II. Abdülhamid bu gücü bertaraf etmek için 93 Harbi'ni bahane ederek 18 Şubat 1878 tarihinde meclisi süresiz tatil ederek meşrutiyeti askıya almıştır (Akyıldız, 2003: 245-246). II. Abdülhamid'in iktidarı sürecinde meclis 30 yıl boyunca tatil edilmiş ve cemiyetlere baskı kurularak, bunları bertaraf etmeye çalışmıştır. Ancak bu uzun süreli baskı nedeni ile çeşitli ideolojideki cemiyetler birleşerek II. Abdülhamid'e muhalefet etmiş ve bu sayede 24 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet ilan edilmiştir (Birecikli, 2008:215).

1. II. Meşrutiyette Cemiyetler ve Kadınların Siyasi Faaliyetleri

II. Meşrutiyet'in ilanından önce gayri resmi olan bu cemiyetler, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra resmileşerek birer fırka haline gelmişlerdir. Ancak bu fırkalarda kadınlar görev alamamıştır çünkü 1909 tarihli seçim yasasında kadınlara siyasi

temsil hakkı verilmemiştir (Kaştan, 2017: 90). Öte yandan II. Meşrutiyet ile resmileşen bu fırkalar Osmanlı siyasetinde önemli olaylara imza atmışlardır. Bu önemli olaylardan birisi de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1914 tarihindeki seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. Yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmiş olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, kadın konusunda batılı tarzda görüşlere sahipti olmuştur. II. Meşrutiyetin ilan edildiği günlerde Rumeli'de kadın kollarında 40 üyesi bulunmuş ve hatta kadınlar için çeşitli konferanslar da düzenlemişlerdir. Yapılan bu konferanslarda kadınların giyimi, eğitimi gibi meseleler gündeme gelmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, ayrıca kadın meselesi ile yakından ilgilenmiş, batılı kadınlara tanınan hakların Müslüman Türk kadınlarına da tanınmasına yönelik faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu faaliyetler daha çok kadının hürriyetine kavuşması ve çalışma hayatına teşvik edilmesine yönelik olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sürdürmüş olduğu bu politikalar, savaş yıllarında erkeklerin orduda görev almasıyla birlikte kadınların toplum hayatına katılmasına önemli bir etki olmuştur. Kadınlar; hemşirelik, öğretmenlik, silah imalathanelerinde çalışmaya başlamıştır. Öte yandan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlı bir kadınlar cemiyeti de kurulmuştur. Bu cemiyet sayesinde kadınlar siyaset ve milli mücadele meseleleriyle ilgilenmeleri konularda teşvik edilmişlerdir (Özkiraz ve Aslanel, 2011: 3-4).

Yapmış oldukları bu çalışmaların haricinde 1914 seçimleri ile iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti, aynı yıl içerisinde başlayan I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın başını çektiği *"İttifak Kuvvetleri"* safında savaşa katılmışlardır. (Arıkan, 2016: 28). Bu cemiyetin izlemiş olduğu siyaset Osmanlı Devleti'ni büyük bir savaşın içine sürüklemiş ve böylece bu savaş sonunda Osmanlı Devleti kaybeden tarafta olduğu için çeşitli bahaneler ile işgale uğramıştır (Türkmen, 2000: 619). Bu işgaller sonunda Anadolu'da bir Milli Mücadele başlatılmış ve bu mücadeleler yürütülürken çeşitli *"Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri"* kurulmuştur.

Bu cemiyetlerin başarılı mücadeleleri sonunda önce Erzurum'da bir kongre düzenlenmiş daha sonra ise Sivas'taki kongrede bütün cemiyetler *"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"* çatısı altında birleşmişlerdir (Aysal, 2020: 219). Bu birleşme sonunda 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi kurulmuş ve akabininde *"Milli Mücadele"* başarı ile neticelendikten sonra *"Lozan Görüşmeleri"* başlamıştır (Saruhan, 1996: 845-846).

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye'de henüz cumhuriyet ilan edilmeden önce 1923 yılı içerisinde Nezihe Muhiddin öncülüğünde kadın haklarını savunan ve Türkiye'nin ilk fırka girişimi olacak *"Kadınlar Halk Fırkası"* için çalışmalar yapılmıştır (Yacan, 2018: 52). Çalışmalarını tamamlayan Muhiddin, fırkayı kurmak için resmi mercilere kuruluş dilekçesini sunmuştur. Sunmuş olduğu bu dilekçe resmi merciler tarafından 8 ay bekletilmiş ve bu 8 aylık bekleyişin sonunda Muhiddin'in fırka kurma dilekçesi *"1909 tarihli seçim kanuna göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı"* gerekçesi ile kabul edilmemiştir (Avcı, 2016: 243).

2. Milli Mücadeleden Büyük Millet Meclisi'ne Kadının Rolü

Rusya'nın 2 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ile Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Kuvvetleri safında savaşa dâhil olmak zorunda kalmıştır (Sondhaus, 2014: 107). İttihat ve Terakki'nin hükümette olduğu bu dönemde sekiz cephede mücadele eden Osmanlı Devleti, yaşanan kanlı çarpışmalar sonunda savaşı kaybeden tarafta olmuş ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. İmzalanan bu antlaşma neticesinde Osmanlı toprakları çeşitli bahaneler ile işgale uğramıştır. Yaşanan bu işgaller nedeni ile Anadolu'da yaşayan Müslüman Türk halkı, kadını ve erkeği ile bir kurtuluş mücadelesine girişmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri başta olmak üzere çeşitli cemiyet ve topluluklar ile işgallere karşı

tepkiler verilmiş ve protestolar yapılmıştır (Türkmen, 2000: 615-616).

Tepki ve protestolar devam ederken İzmir'in, Yunan Kuvvetleri tarafından işgal edileceği yönündeki haberleri üzerine İstanbul'daki ilk miting tertibatı *"İnas Darülfünun"* öğrencileri ile *"Asri Kadınlar Cemiyeti"* üyeleri tarafından 19 Mart 1919 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda bir kadın söz alarak ve dönemin gazetesi olan Tasvir-i Efkar Gazetesi'nde de yer alan konuşması şu şekildedir: *"Türk gençliğinin nısfını biz teşkil ediyoruz. Biz de aynı fikirdeyiz. Türk Gençliği her daim kadınlığı, münevver kadınlığı yanında görecektir. Buna emin olunuz. İcap ederse gençlik yanında ve vatan uğruna biz de öleceğiz."* konuşmasında kadınların da erkeklerin yanında mücadele edeceğini belirtmiştir. Toplantı sonunda İstanbul'un Fatih, Üsküdar ve Bakırköy gibi muhtelif semtlerindeki meydanlarında protesto mitingleri yapılması kararlaştırılmıştır (Özdemir, 2021: 5).

İlk olarak 15 Mayıs 1919 tarihinde Halide Edip'in de konuşmacı olarak katıldığı *"Sultanahmet Mitingi"* tertiplenmiştir. İstanbul'da düzenlenen mitingler arasında en çok katılımının yaşandığı miting olmuştur. Dönemin basınında 150- 200 bin kişinin katıldığına dair bilgiler yer almıştır. Elliden fazla cemiyetin, siyasi partinin ve bütün okulların katıldığı bu mitingin hitabet kürsüsüne siyah bayrak asılmıştır. Milli matem gösterisi şeklinde olan bu mitingde Mehmet Akif, Tevfik Fikret ve Halide Edip duygulu konuşmalar yapmıştır. Bu mitingden 2 gün sonra ise *"Üsküdar Kız Koleji'nde"* bir toplantı tertip edilmiş ve bu toplantıya Halide Edip konuşmacı olarak katılarak kadınlara işgali şiddetle kınayan konuşmalar yapmıştır (Dinçer, 2016: 81-82).

İstanbul dışında ülkenin hemen her yerinde İzmir'in işgali sonrası protesto gösterileri yapılmıştır. Anadolu'da yapılan mitinglere de kadınların ilgisi fazla olmuştur. İstanbul mitinglerinde olduğu gibi kürsüye kadın konuşmacılar olmasa

da erkeklerle beraber ilk defa meydanları doldurmuşlardır. Kadın heyetlerinin düzenlediği sadece kadınların katıldığı mitingler de düzenlenmiştir. Bu mitinglerde İstanbul'da düzenlenen mitinglerde işlenen temalara aynen yer verilmiştir. İstanbul dışındaki ilk miting ise Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde gerçekleşmiştir. Silvan'da yapılan mitingde kadınların imzasıyla Fransızca kaleme alınan İtilaf Devletleri Temsilciliklerine telgraf çekilmiştir (Özdemir, 2021:13). Silvan'dan sonra Muğla, Ankara, Alaşehir, Bodrum, Erzurum, Kastamonu Edirne, Konya gibi şehirlerde de kadınların öncülüğünde birçok miting tertip edilmiştir. Küçük Anadolu kentlerinde yapılan bu toplantılarda söz alan kadınlar milliyetçi söylemlerle işgallere karşı tepkilerini sert bir şekilde göstermişlerdir. Anadolu'daki bu protestolar İstanbul'un İngilizler tarafından işgali sonrasında daha da artmıştır (Özdemir, 2021: 5-7).

İşgaller sonunda başlayan milli kurtuluş hareketinde kadınlar cephede olduğu kadar meydanlarda ve propagandalarda önemli yer almışlardır. Öte yandan kurdukları dernekler ve cemiyetler ile cephe gerisinde de önemli bir faktör olan kadınlar milli kurtuluş hareketinin kazanmasında önemli bir paydaş olmuşlardır. Bu dönemde kurulan en önemli kadın cemiyetlerinden birisi de 9 Aralık 1919 tarihinde Sivas Valisi Reşit Paşa'nın eşi Melek Hanım ve arkadaşları tarafından kurulan *"Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'dir."* Anadolu'da başlayan mücadeleye Türk kadınlarının katılımını temsil eden bu cemiyet, Erzincan, Amasya, Konya, Burdur, Bolu gibi pek çok ilde şubeler açarak kadınların bu mücadeleye katılmalarını sağlamıştır (Dinçer, 2016: 81-82).

Kadınların milli mücadeledeki bu çabaları sürerken Mustafa Kemal liderliğindeki Temsil Heyeti ve Bahriye Nazırı Salih Paşa liderliğindeki İstanbul Hükümeti temsilcilerinin 20-22 Ekim 1919 tarihlerinde Amasya'da yapmış oldukları görüşmeler sonunda Osmanlı Mebusan Meclisi'nin açılması kararlaştırmıştır. Alınan bu karar sonunda Aralık 1919 tarihinde

mebus seçimleri için çalışmalar yapılmıştır. Seçimler sonucunda meclis 12 Ocak 1920 tarihinde açılmış ve açılan bu son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde kadınlara seçme ve seçilme hakkı gündeme gelmiş lakin ülkenin işgal altında olması ve daha büyük sorunların var olması nedeni ile bu öneri kabul görülmemiştir (BCA.12-2.4-65: s.1).

Bu denli aktif olan kadınlar Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi milli kurtuluş mücadelesinde ilk defa İstanbullu kadınlar erkeklerle birlikte aynı meydanlarda seslerini duyurmuşlardır. Kadınlar gerek dinleyici gerekse konuşmacı olarak mitinglere geniş katılım sağlamışlardır. Ülkenin kurtuluşu için gerekirse cephede savaşacaklarını dünyaya duyurmuşlardır. Anadolu kadınları ise daha çok dinleyici olarak katılım sağlamışlardır. Dini toplantılar şeklinde yapılmış ve hanım hatipler etkili konuşmalar yapmıştır. Dönemin basını da bu mitinglere özellikle kadınların faaliyetlerine geniş yer vermiştir. Bunlar Kuvayı Milliye ruhunu kadın-erkek geniş kitlelere yayılmasında etkili olmuştur (Özdemir, 2021: 5-7). Milli mücadelenin her aşamasında yer alan kadınlar Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşunda siyasi bir rol oynayamamışlardır. Yaşanan bu eksiklik kadınlar ve kadın haklarını savunan önemli kadın temsilcileri tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu duruma tepki gösteren kişilerden birisi olan Nezihe Muhiddin, bir yandan işgallere karşı kınayıcı konuşma ve faaliyetler yaparken diğer yandan ise kadınların siyasi haklarını savunmak için çalışmalara koyulmuştur (Kurnaz, 1996: 257).

3. Nezihe Muhiddin ve Siyasi Kişiliği

Savcı Muhiddin Bey'in kızı olan Nezihe Muhiddin, İstanbul'un Üsküdar ilçesinin Kandilli semtinde 1889 yılında dünyaya gelmiştir. Arapça, Farsça, Fransızca ve Almanca bilen Muhiddin, gençlik yıllarından itibaren sosyal ve siyasi konulara ilgi duyarak kadın hakları konusunda duyarlı birisi olmuştur (Zihnioğlu, 2003: 35). Bu denli bir bilinçle büyüyen Muhiddin

temel eğitimini tamamladıktan sonra 1909 yılında Maarif Nezareti'nin yapmış olduğu sınavı kazanarak *"Kız İdadi Mektebi'nde"* öğretmenlik yapmaya başlayıp, fen dersleri vermiştir. Muhiddin bu okulda Halide Edip ve Muallim Nakiye Hanım başta olmak üzere pek çok kişi ile tanışmıştır. Edindiği çevre ve göstermiş olduğu başarılar sonrasında *"İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi"* müdürlüğüne getirilmiştir. Sonraki yıllarda *"İzmir Hilal Sultanisinde"* müdürlük yapmaya başlayan Muhiddin, okul haricinde kadın hakları için yürüttüğü faaliyetlerine hiç ara vermeden devam etmiştir. Öte yandan İkdam ve Sabah gibi gazetelerde yazılar da yazan Muhiddin, evliliklerde erkeklerin sergilemiş olduğu tutumlar ve kadınların maruz kaldığı sorunları işleyen eleştirel romanlar da kaleme almıştır (Dik, 2012: 5).

Muhiddin tüm bu çalışmalarının haricinde 1913 yılında ihtiyaç sahibi olan kadınlara yardım etmek ve bu kadınların haklarını korumak amacı ile *"Türk Hanımları Esirgeme Derneği"* adında bir hayır kurumunun kuruluşunda yer alarak, dernek sekreterliği görevini üstlenmiştir. Bu dernekte sekreterlik görevini sürdürürken, aynı dönemde Osmanlı Donanması'nı güçlendirmek adına halktan ve sivil toplum örgütlerinden maddi yardım toplamak için kurulan *"Donanma Cemiyeti"* adlı derneğin Kadınlar Şubesi'nin kurucularından birisi olmuştur. Muhiddin, burada kadınlar arasında donanma için yardım toplamıştır. Böylece Muhiddin, özellikle de kadınlar ile ilgili derneklerin kurulmasında ve faaliyetlerini yürütmesinde rol oynamaya başlamıştır. Muhiddin'in amacı kadınların siyasi hayata atılması ve bu yönde ilerlemesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda sergilemiş olduğu aktif rol, savaş sonrası İstanbul'un işgal sonrasında da devam etmiştir. Bu dönemde İstanbul'da Doktor Esat Bey tarafından kurulan ve işgallere karşı bütün cemiyetleri tek çatı altında toplama gayesi güden ve bu minvalde hareket ederek protesto mitingleri düzenleyen *"Milli Kongre Cemiyeti"* delegeleri arasında yer alan Muhiddin, işgalin sonlandırılması ve milli mücadelenin başarıya ulaşılması için

çeşitli siyasi ve propaganda faaliyetleri yürütmüştür (Çakır, 2011: 101-103).

4. İlk Siyasi Parti Olarak Kadınlar Halk Fırkasının Kuruluş Girişimi

18 Eylül 1922 tarihinde Büyük Taarruz 'un başarıya ulaşması ile milli mücadelenin harp safhası sona ermiş 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi ile diplomatik safha başlamıştır. Daha sonra diplomatik safha 20 Kasım 1922 tarihinde başlayan *"Lozan Görüşmeleri"* ile devam etmiştir (Goloğlu, 1970: 334). Lozan'da görüşmeler devam ederken ve henüz Türkiye'de cumhuriyet ilan edilmeden Nezihe Muhiddin, 1923 yılında 13 kadın arkadaşı ile kadınların sosyal ve siyasi haklarını temsil edecek bir kadın komitesi kurmak için çalışmalara başlamıştır. Kendi evinde komiteyi beraber kuracak kadın arkadaşları ile toplantılar yapmaya başlayan Muhiddin, Türkiye'de henüz bir siyasi parti kurulmadan bu fikri öne sürerek böyle bir çalışmaya kalkışmıştır (Metintaş, 2018: 81).

Bu kalkışma sonunda kurmuş olduğu bu komitenin ilk toplantısı 5 Haziran 1923 tarihinde *"Darülfünun Konferans Salonu'nda"* gerçekleştirmiş ve yapılan bu toplantıda *"Kadınlar Halk Fırkası"* adıyla siyasi bir fırka kurma kararı almıştır. Nezihe Muhiddin'in yanı sıra Latife Bekir Hanım, Faize Emrullah Hanım, Muhsine Hanım, Nimet Remide Hanım, Matlube Ömer Hanım, Şukufe Nihal Hanım, Nesime İbrahim Hanım, Seniyye İzzeddin Hanım Tuğrul Bedri Hanım ve Zeliha Ziya Hanım bu fırkanın kurucuları arasında yerini almışlardır. Kurucuların haricinde fırkanın yönetim kadrosu ise; Nezihe Muhiddin (başkan), Nimet Remide Hanım (başkan yardımcısı) Şukufe Nihal Hanım (kâtibe), Doktor Fethi Bey (müşavir) şeklinde olmuştur (Yacan, 2018: 52).

Fırkanın kurulması kararı alındıktan sonra Muhiddin, hükümete "memleketin her noktasında siyasi, içtimai ve iktisadi bütün mesailde kadının dolayısıyla veya doğrudan doğruya

dahl ve tesirinden azade kalmış bir keyfiyet bulunmamasına rağmen bu mesainin gözle görünür derecede bariz olmadığı, yer yer tecelli eden kadın mevcudiyet ve şahsiyetinin kitlevi bir şekle ifrağı" gerekliliğinin ifade eden bir beyanname vermiştir (Toprak, 2016: 463). Hükümete verilen bu beyannamede ayrıca "kadınların toplum yaşamının her noktasında var olması gerekliliğini bildirmiş ve bu gereklilikler uğrunda İstanbul ve Anadolu'da örgütlenileceğini" şeklinde bir ibare de bulunmuştur. Böylece Kadınlar Halk Fırkasının kurulması için resmi mercilere kuruluş dilekçesi sunulmuştur. Bu başvuru sonrasında Muhiddin, hükümetin Kadınlar Halk Fırkasının siyasi taleplerini ciddiye almaması halinde "Onları bize vermeseler bile biz, onları alacağız, hiç şüphesiz hak, azmin, fiilin ve liyakatindir. Kadınlarımızın, şu on beş seneden beri ibraz ettiği fikr-i teşebbüs ve faaliyet o mevkilere oturmak için bize bir hak bahş etmiştir. Memleketin gerçek ihtiyacı da o mevki'lere bizim sahib olmaklığımızı emrediyor" şeklinde bir uyarıda bulunmuştur (Yacan, 2018: 52).

4.1. Kadınlar Halk Fırkasının Engellenmesi

Fırkanın kurulması için hazırlıklara başlayan Muhiddin, çeşitli temaslarda bulunmuş ve hükümetin politikaları hakkında görüşlerini beyan ederek kamuoyu oluşturmaya çalışmış ve böylece siyasette aktif olarak varlık göstermiştir. Muhiddin bu faaliyetleri sürdürürken mecliste, Lozan Antlaşması'nın kabulü nedeni ile bir takım tartışmalar baş göstermiştir. Bu durum üzerine Mustafa Kemal 9 Eylül 1923 tarihinde *"Dokuz Umde"* adı verilen bir siyasi program ilan etti ve bu ilandan iki gün sonra İçişleri Bakanlığına bir dilekçe sunarak kendisine bağlı vekillerle *"Halk Fırkasını"* kurmuştur (Ekici, 2017: 353-354). Böylece Nezihe Muhiddin'in ilk fırka kurma girişimine rağmen Türkiye'nin ilk fırkası Mustafa Kemal tarafından kurulan *"Halk Fırkası"* olmuştur. Bu durum üzerine Muhiddin, Mustafa Kemal tarafından ilan edilen *"Dokuz Umdeye"* kadınlar ile ilgili bir

maddenin de eklenmesi gerektiğini bildirmiştir (Zihnioğlu, 2003: 123).

Kadınlar Halk Fırkasının Haziran 1923 tarihinde kurulmak için sunmuş olduğu dilekçeye henüz bir cevap verilmezken, 9 Eylül 1923 tarihinde "Halk Fırkası" kurulmuştur. (Kaya,2010:1). 29 Ekim 1923 tarihinde ise cumhuriyet ilan edilmiştir (BCA.051.13.109.2: s.2). Cumhuriyetin ilanından sonra "Medeni Kanun'un" hazırlanması safhasında Nezihe Muhiddin tekrar devreye girmiş ve "İstanbul Türk Ocağı" binasına büyük bir kadın topluluğunu toplamıştır (Caporal, 1999: 43). Bu kadınlar ile toplantı yapan Muhiddin, "*Kadını millet camiasından ayırmayan laik Cumhuriyetimizden evlilikte, talakla, verasetle kadın ve erkek hukukunun eşit olarak gözetileceğini beklemek hakkımızdır"* şeklinde bir açıklama yapmıştır (Zihnioğlu, 2003: 143).

Her alanda kadın haklarını savunan Nezihe Muhiddin ve arkadaşları *"Kadınlar Halk Fırkasının"* kurulması için Haziran 1923 tarihinde sunmuş oldukları kuruluş dilekçeleri sekiz ay sonra hükümet tarafından *"1909 tarihli seçim kanuna göre kadınların siyasi temsilinin* mümkün olmadığı" gerekçesi reddedilmiştir (Zihnioğlu, 2003:148). Fırkanın kurulması hükümet tarafından kabul edilmeyince Nezihe Muhiddin ve arkadaşları, "Kadınlar Halk Fırkasının" adını "Türk Kadınlar Birliği" olarak değiştirerek bir dernek kurmuşlardır (Yacan, 2018: 54).

Sonuç

Fransız İhtilali ile başlayan gizli cemiyetleşmeler, azınlıklar arasında resmi olmayan birer fırka görevi görerek sosyal ve siyasi faaliyetler yürütmüş ve bu doğrultuda ayrılıkçı emeller için çalışmışlardır. Azınlıkların bu gizli cemiyetleri haricinde Türkler de bu yola başvurarak meşrutiyet fikirlerine erişmek amacı ile gizli cemiyetler şeklinde örgütlenmişlerdir. Tanzimat Fermanı sonrasında bu cemiyetler daha da popülerleşmiş ve askerler ile bürokratlar başta olmak üzere pek

çok çevrede yaygınlaşmışlardır. Böylece bu denli güç sahibi olan cemiyetler, padişah değişikliği dahi yapabilmiş ve akabininde meşrutiyeti ilan ettirmişlerdir. Ancak cemiyetlerin bu başarıları kısa sürmüş ve II. Abdülhamid 30 yıl boyunca meşrutiyeti askıya almıştır. Bu 30 yıllık uzun süre sonunda cemiyetler tekrar güç kazanarak birleşmişler ve II. Meşrutiyeti kabul ettirmişlerdir. Böylece II. Meşrutiyet'in ilanı ile gayri resmi olan cemiyetler resmileşmiş ve birer fırka haline dönüşmüşlerdir. Ancak bu dönemde kadınların siyasete girmelerinin önü açılmamış sadece eğitim ve sosyal konularda hakları iyileştirilmiştir. Bu iyileştirmeyi sağlayan en önemli cemiyet ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Avrupa tarzı hakları Türk kadınına da tanınması için bazı faaliyetler yürütmüşlerdir. Ancak bu cemiyet 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı'na, İttifak Kuvvetleri safında yer alınca Osmanlı Devleti bu savaşta yenilen tarafta olduğu için çeşitli işgal ve olumsuzluğa maruz kalmıştır. Mondros'un getirmiş olduğu bu işgaller zaman içerisinde Anadolu'da tepkilere neden olmuş ve bu tepkiler sonucu halk arasında çeşitli cemiyetleşme vasıtasıyla bir mücadele dönemi başlamıştır. Kurulan bu cemiyetler mücadelenin siyasi ayağını oluştururken zaman içerisinde askeri kanadı da kontrol altına almıştır. Erkekler ve kadınlar bu mücadelenin ortak paydasında yer almış ve her iki grupta üzerlerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmişlerdir. Cephelerde cephane taşıyan kadınlar ayrıca kurdukları çeşitli cemiyetler sayesinde işgalleri protesto etmişler, halkı örgütlemişler ve bu örgütlenmeler sayesinde de pek çok miting düzenlemişlerdir. Böylece erkekler kadar kadınların da mücadelesiyle milli mücadele başarıya ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde de kadınlara yönelik tanınan siyasi haklar aynı olmuştur. Böylece Nezihe Muhiddin bu durumu görmüş ve yaşanan bu eksikliği gidermek için

arkadaşları ile Haziran 1923 tarihinde kadınların sosyal ve siyasi haklarını kazanmaları için *"Kadınlar Halk Fırkasını"* kurma girişimine koyulmuşlardır. Ancak Muhiddin ve arkadaşlarının bu girişimleri 1909 seçim yasası bahane edilerek reddedilmiş ve kadınları temsil edecek olan bu fırka dönemin hükümeti tarafından kurdurulmamıştır. Bu durum üzerine Muhiddin ve arkadaşları da kadınların sosyal ve siyasal haklarını elde etmeleri için *"Türk Kadınlar Birliği"* adında bir dernek kurmuşlardır.

Kaynakça

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, 051.13.109.2. BCA,12-2.4-65.1

Başkanlık Osmanlı Arşivi, 311.37.1.

BOA, 279.60.1.

Kitap

Caporal, B. (1999). *Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk kadını III*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Yayınları.

Çakır, S. (2011). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Dinçer, H. (2016). "Mondros Mütarekesi ve sonrasındaki gelişmeler**".** *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi.* Siyasal Kitapevi, 4. Baskı, Ankara, 2016, ss.67-89.

Goloğlu, M. (1970). *Milli Mücadele tarihi IV***.** Ankara: Goloğlu Yayınları.

Lewis, B. (1988). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Ankara: TTK Basımevi.

Payaslıoğlu, A. T. (1964). *Siyasi partner*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Saruhan, Z. (1996). *Kurtuluş Savaşı günlüğü IV: Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın açılmasına (23 Ağustos 1921–20 Kasım 1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sondhaus, L. (2014). *The Great War at Sea: A Naval History of the First World War.* Cambridge: Cambridge University Press.

Toprak, Z. (2016). *Türkiye'de kadın özgürlüğü ve feminizm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız inkılap*, İstanbul: Metis Yayınları, İstanbul.

Makaleler

Arıkan, R. (2016). "I. Dünya Savaşı'nda Marne Cephesi ve Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi". *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*. C.1, S.1. ss.1-36.

Avcı, M. (2016). "Osmanlı Devleti'nde kadın hakları ve kadın haklarının gelişimi için mücadele eden öncü kadınlar".

Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S.55. Erzurum. ss.225-254.

Aysal, N. "Ulusal direnişin ve umudun adı: Mustafa Kemal Paşa-Ankara*". Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* 6/10. (Millî Mücadele'den Milli Egemenliğe Karadeniz Özel Sayısı). ss.215-229.

Birecikli, İ. B. (2008). "Yüzüncü yılında II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine bir inceleme". *Akademik Bakış Dergisi.* C.2, S.2. ss.211-226.

Ekici, Y. (2017). "Türk demokrasi hayatında Cumhuriyet Halk Fırkası". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* C.27, S.2. ss.349-359.

Kaştan, Y. (2017). "Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne siyasal partileşme süreci". *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. C.3, S.5. ss.89-97.

Metintaş, M. Y. (2018). "Nezihe Muhittin ve Türk kadınının siyasi haklar mücadelesi". *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi.* C.1, S.3. ss.74-97.

Şefika K. (1996). "Milli Mücadelede Türk kadını". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. C.12, S.34. ss.257-268.

Şemşek, V. (2020). "Osmanlı Döneminde kadının yeri üzerine". *International Journal of Social and Humanities Sciences.* V. 4/3, ss.191-200.

Türkmen, Z. (2000). "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına göre Türk ordusunun kuruluş ve kadrosuna bir bakış". *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. S.11. ss.615-632.

Türkmen, Z. (2000). "30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına göre Türk ordusunun kuruluş ve kadrosuna bir bakış". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.* C.11, S.11. ss.615-632.

Ülker, İ. (2013). "Hukukun genel ilkeleri bağlamında Kanun-ı Esasi'deki yargılamaya ilişkin hükümlerin

değerlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21, S.2. ss.101-124.

Yacan, C. (2018). "Bir siyasal mücadele örneği Kadınlar Halk Fırkası". *Toplumsal Tarih Dergisi*, ss.50-59.

Özdemir, N. (2021). "Milli Mücadele dönemi mitinglerinde Türk kadını". *Belgi Dergisi*, S.21, ss.5-7.

Özkiraz, A. ve Aslanel, M. N. (2011). "İkinci Meşrutiyet döneminde kadın olmak". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C.3, S.1, ss.3-4.

Sarıçoban, G. (2017). "Milli Mücadelede Anadolu kadını". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 21, ss.1337-1338.

Ansiklopedi

Akyıldız, A. (2003). "Meclis-i Mebusan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.28, ss. 245-247. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tezler

Dik, T. (2012). *Tanzimat'tan cumhuriyet'e ressentiment'ın dönüşümü: Nezihe Muhiddin ve Leylâ Erbil*. Basılmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, İ. (2012). *Türkiye'de Devletçilik Uygulamaları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ürkmez, N. (2006). *II. Abdülhamid'in modernleşme anlayışı*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, H. (2015). *Türkiye'de kadınların siyasi haklar mücadelesi ve Nakiye Elgün.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.